

დიმიტრი შველიძე

ასოცირებული პროფესორი, თსუ

ქართველი ერის შესახებ ანუ თანატოლის სინდრომი

ორი თვალსაზრისი

ჩვენი დაკვირვებისა და განხილვის საგანია ნაციონალიზმისა და ერის პრობლემები, რომელთა შესახებ ქართულ ისტორიოგრაფიაში ორი ძირითადი პოზიცია არსებობს. პირველია ძველი და ტრადიციული თვალსაზრისი. მის მიხედვით, ქართველი ერის ჩამოყალიბება ჯერ კიდევ ადრეულ შუა საუკუნეებში მოხდა.

ტრადიციული თვალსაზრისის ყველაზე უახლესი დასაბუთება ჩამოყალიბებულია დავით მუსხელიშვილის, გიორგი ჭეიშვილისა და ალექსანდრე დაუშვილის კოლექტიურ ნაშრომში: „ქართველი ერის კონსოლიდაციის ეტაპები და თავისებურებანი უხსოვარი დროიდან დღემდე“. ნაშრომის შესაბამისი პარაგრაფის ავტორია დავით მუსხელიშვილი. მეცნიერის კალამს ეკუთვნის ჩვენთვის საინტერესო პირველი თავი, რომლის XI პარაგრაფის სათაურია: „ქართველი ერის ჩამოყალიბება“.

ავტორის დასაბუთების მიხედვით – ეს დიდმნიშვნელოვანი ისტორიული მოვლენა მოხდა მეათე-მეთორმეტე საუკუნეებში. ქართველი ერის ფორმირების მანიფესტაცია ეკუთვნის X საუკუნის ქართველ ავიოგრაფ მწერალს, გიორგი მერჩულეს, რომელმაც ჩამოაყალიბა კარგად ცნობილი ფორმულა: „ქართლად ფრიადი ქვეყანა აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულების“.¹

ამ ფორმულიდან რაც გამომდინარეობდა, განმარტებული იყო ნიკო ბერძენიშვილის მიერ: მერჩულესეული „ქართლი“ უკვე ქვეყნის რომელიმე

¹ გიორგი მერჩულე. გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება. ქართული პროზა. წ. I. თბ. 1982, გვ. 279.

ეთნიკურ-კულტურული ცნება კი აღარ იყო, არამედ „კულტურულ-პოლიტიკური“. დ. მუსხელიშვილი ხაზგასმით დაასკვნის, რომ უნდა: „ქართველი ერი ამ დროისათვის სავსებით ჩამოყალიბებულად ვიგულისხმობთ, ხოლო გიორგი მერჩულეს „ფორმულა“ ამ მოვლენის მანიფესტაციად ვცნობ.“²

ცოტა ქვემოთ, მეცნიერი უფრო ამყარებს პოზიციას და განმარტავს: „ქართველი ერი, რომლის ჩამოყალიბების მანიფესტაცია მოხდა 951 წელს გიორგი მერჩულეს მიერ, XI-XII საუკუნეების განათლებული ქართველი საზოგადოებისათვის არის არა მხოლოდ სისხლისმიერი ნათესაობით შეკავშირებული კოლექტივი, არამედ სრულიად გამოკვეთილი ეთნოსოციალური ერთობა მისთვის დამახასიათებელი კულტურული, სოციალურ-ეკონომიკური და ფსიქიკური წყობით, განსახლებული გარკვეულ ტერიტორიაზე, რომელზედაც ვრცელდება მისი სახელმწიფოებრივი უფლება. ეს არის „საქართველო““³

ამ ცნობილ თეზისს, თვალსაზრისს, მეტ-ნაკლები ან მცირედენი განსხვავებებით, მაგრამ პრინციპული ანალოგიურობით, მრავალი ქართველი ისტორიკოსი, მეცნიერი თუ საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე აღიარებდა ადრეც და აღიარებს დღესაც. ჩვენც არაერთხელ გამოგვითქვამს მსგავსი თვალსაზრისი. ავტორებს შორის მხოლოდ ის განსხვავებაა რომ ზოგიერთი მათგანი, ქართველი ერის ფორმირებას უფრო საუკუნეების სიღრმეში აფიქსირებს, ან არა უგვიანეს XII საუკუნისა.

თუ არ ჩავთვლით ცნობილ მარქსისტულ-საბჭოურ პოზიციას, რომელიც ამჟამად არ გვანტერესებს, უკანასკნელ ათწლეულებში, ტრადიციულ და ქართულ ისტორიოგრაფიაში აღიარებულ თვალსაზრისს, გამოუჩნდა ოპონენტური პოზიცია. ახალი თვალსაზრისის მიხედვით, ქართველი ერის ჩამოყალიბება XIX საუკუნის მეორე ნახევარში დაიწყო და მის ფორმირებაში გადაწყვეტი რილი შეასრულეს ილია ჭავჭავაძემ და სამოციანელებმა. ახალი თვალსაზრისის გამომხატველნი, ვუწოდოთ მათ პირობითად და ტექნიკური მოხმარების მიზნით – მოდერნული სკოლა – თავიანთ იდეურ წყაროს იღებენ, ერნესტ გელნერის, ბენედიქტ ანდერსონის, ენტონი სმიტისა და სხვა დასავლელი ავტორების კონცეფციებისაგან.

მოდერნული პოზიციის ყველაზე მასშტაბური დასაბუთება მოხდა 2007

---

² დ. მუსხელიშვილი, გ. ჭეიშვილი, ალ. დაუშვილი. ქართველი ერის კონსოლიდაციის ეტაპები და თავისებურებანი უხსოვარი დროიდან დღემდე. თბ. 2016, გვ. 45.

³ დ. მუსხელიშვილი, გ. ჭეიშვილი, ალ. დაუშვილი. ქართველი ერის კონსოლიდაციის ეტაპები და თავისებურებანი უხსოვარი დროიდან დღემდე, გვ. 46.

წლის 26-27 ნოემბერს, როცა ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიმართა ილიასადმი მიძღვნილი კონფერენცია. მომხსენებელთა პოზიციები უმეტეს შემთხვევაში, თითქმის იდენტური იყო და იზიარებდა ზემოაღნიშნულ დასავლელ ავტორთა მოდერნულ მიდგომებს. რვავე მომხსენებლის პოზიციები დავაფიქსიროთ, ქართველი ერის წარმოშობის დროისა და გარემოებების შესახებ.

გივი თევზაძე განიხილავს რა ზემოხსენებული სამეულის კონცეფციებს, კითხვას სვამს, როდის უნდა მომხდარიყო „ქართული დიდი იდენტობის“ ანუ ერის წარმოშობა და პასუხობს: „ჩვენ შეიძლება საკმაოდ მაღალი ხარისხის ისტორიული სიზუსტით ვთქვათ, როდის დაიწყო დიდ იდენტობად ქცევა იმ იდეოლოგიის, რომელიც საკმაოდ განვითარებული იყო ქართულ ელიტაში. მე ვფიქრობ, რომ ამ იდენტობის გაჩენის დასაწყისი ისტორიულ რუკაზე უნდა მოვხაზოთ მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში – პირველი ქართული გაზეთების გამოცემის პერიოდში. ხოლო იდეოლოგიის იდენტობად გარდაქმნა პირდაპირ უნდა დაუკავშიროთ წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების დაარსებას და მის გააქტიურებას. ამდენად, წერა-კითხვის საზოგადოება მართლაც იყო „ქართველი ერის სკოლა, ოღონდ არა იმ აზრით, რომ ქართველი ერის უმრავლესობა სწავლობდა მასში, არამედ იმ აზრით, რომ ამ სკოლიდან გამოვიდა ქართველი ერი, ანუ ქართველი ერი დაიბადა და აღიზარდა წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებაში“⁴

მაშინ როცა გ. თევზაძე ინდიფერენტიზმს იჩენს გიორგი მერჩულეს ფორმულის მიმართ, სერგო რატიანი უფრო უღრმავდება საკითხს. მიუხედავად ამისა, იგი მაინც გამორიცხავს შუა საუკუნეების ეპოქაში – ეროვნული იდენტობის შესაძლებლობას. ის აღნიშნავს, რომ „ერის დაბადება სეკულარიზაციის შედეგია“. სერგო რატიანი ქართველი ერის დაბადებას, პირდაპირ უკავშირებს – ილია ჭავჭავაძი მოღვაწეობას. მეტიც, თავისი მოხსენება-სტატიის ერთ-ერთ ეპიზოდს ასე ასათაურებს: „ილია ჭავჭავაძე და ერის დაბადება“. ს. რატიანის დასკვნითი თეზისი ისაა რომ ქართველი ერი დაიბადა მხოლოდ სეკულარიზაციის პირობებში. ამ თეზისს გამოცდა ელის, მაგრამ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ახალ დროში, ს. რატიანი საუბრობს „თანამედროვე ერზე“

ოლივერ რაისნერის მოხსენება-ნაშრომი, კვლევაც ილია ჭავჭავაძის მოღვაწეობა-დამსახურების გააზრებას ეძღვნება. ავტორი მართებულად აღნიშნ

⁴ ქართველი ერის დაბადება. ილია ჭავჭავაძისადმი მიძღვნილი კონფერენციის მასალები. 26-27 ნოემბერი. 2007. თბ. 2009, გვ. 21-22).

ნავს, რომ ეროვნება ილიასა და მისი გუნდისთვის არ იყო გამონაგონი და მათი აქტივობით, უნდა „ეთნიკური ერთობა ნაციად გადაეაზრებინათ“. ამ შემთხვევაში, ავტორი საუბრობს „ეთნიკური ერთობის“ შესახებ და არ ეხება საქართველოს ისტორიის ძველ პერიოდს ან ქართველი ერის არსებობის საკითხს.⁵

გიორგი ანჩაბაძე დასავლური კონცეფციების გვერდის ავლით, ჯერ საქართველოს ტერიტორიაზე მიმდინარე ეთნიკურ პროცესებს აღწერს, ისტორიოგრაფიაში დამკვიდრებული ეტაპების მიხედვით. ის განმარტავს და ეს გასათვალისწინებელია, რომ ეთნოსმა საუკუნეების მანძილზე სამი ძირითადი სტადია გაიარა: ტომი, ეროვნება და ერი. ეს სქემა მარტივი და ნათლად წარმოსადგენია და არ ტოვებს საჭიროებას, რომ ხელოვნურად გამოგონებული არამდგრადი ტერმინების ჯუნგლში აბორიალოს მკვლევარიც და მკითხველიც. გ. ანჩაბაძე ასევე ცხადად და ისტიოგრაფიულ ტრადიციაზე დაყრდნობით ასკვნის, რომ ზუსტად მიუთითებლად, მაგრამ დაახლოებით VIII-X საუკუნეებში მოხდა „ერთიანი ქართული ფეოდალური ეროვნების ჩამოყალიბების პროცესი, რომელიც ადრეული იბერიული ეროვნების ბაზაზე დაიწყო და შემდგომ დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე გავრცელდა“.

ხოლო სულ ბოლოს კი განხორციელდა ეთნოსის მესამე სტადია, როცა ქართველი ხალხი, „საქართველოში კაპიტალისტური ურთიერთობების გამარჯვების შემდეგ ქართულ ბურჟუაზიულ ერად ჩამოყალიბდა“.⁶ გამოდის, რომ არც გ. ანჩაბაძე იზიარებს ქართველი ერის ფორმირების შესაძლებლობას, შუა საუკუნეების ეპოქაში.

მაგრამ ამ შემთხვევაში, აუცილებელი არ არის გავიზიაროთ ერის ფეოდალური თუ ბურჟუაზიული ტერმინებით კვალიფიკაცია. მთავარია, რომ ერი, სხვადასხვა ეპოქებში, ისტორიული განვითარების სხვადასხვა სტადიებს გადიოდა. ეს პრინციპია გასათვალისწინებელი, რასაც სხვა და განსაკუთრებით ზემოაღნიშნულ ავტორებთან ვერ ვხედავთ.

ზემოხსენებული კონფერენციის მორიგი ავტორ-მომხსენებელი დავით აფრასიძე, გვთავაზობს ერის, ქართველი ერის ე. წ. კონსტრუქტივისტული და მოდერნისტული თეორიის მიხედვით განხილვას. თავისი სქემის ჩამოყა-

---

⁵ ო. რაისნერი. ორი სამყაროს მგზავრი. თერგდალეულთა იდენტობის კონფლიქტი და ეროვნული ცნობიერება. კრებ.: ქართველი ერის დაბადება, გვ. 63.

⁶ გ. ანჩაბაძე. ქართველი ხალხის ეთნიკური განვითარების ძირითადი ეტაპები უძველესი დროიდან ერის ჩამოყალიბების სტადიამდე, კრებ.: ქართველი ერის დაბადება, გვ. 87.

ლიბებს, ავტორი ლამის შოკისმომგვრელი ექსპერიმენტით იწყებს: „საკითხის ამგვარი დაყენება რამდენიმე დაშვებას ეყრდნობა: 1. ერი არის პოლიტიკური ერთობა, რომლის სრულფასოვანი კონსტრუირება მხოლოდ სახელმწიფოს კონტექსტშია შესაძლებელი; 2. შესაბამისად, ვიდრე არ დასრულებულა საქართველოს სახელმწიფოს ფორმირების პროცესი, არ დაბადებულა ქართველი ერიც. ეს პროცესი კი სწორედ ახლა მიმდინარეობს“.

ავტორის უდავო პოზიტივად მიგვაჩნია, რომ იგი ერისათვის აუცილებელ შემაღვინლად თვლის პოლიტიკურ კომპონენტს და მიაჩნია რომ ერი უპირველეს ყოვლისა არის პოლიტიკური ერთობა. მაგრამ გადაჭარბებული გვეჩნია, რომ პოლიტიკური ერის კონსტრუირების პროცესის დასრულება, დამოკიდებული იყოს – კონფლიქტური კერების არსებობაზე, ანუ სახელმწიფო და პოლიტიკური ერთობა – ერი, ვერ შედგება, მისი ქმნალობის პროცესი ვერ დასრულდება, სანამ კონფლიქტური კერები იარსებებს. „თუ დავეყრდნობით, ერთი მხრივ, დაშვებას სახელმწიფოსა და ერის ფორმირების პროექტების განუზღვრელობის შესახებ, ხოლო, მეორე მხრივ, გავითვალისწინებთ ორი კონფლიქტური კერის არსებობის ფაქტს, ნათელია, რომ ჯერ კიდევ ნაადრევაა საქართველოსა და ქართველი ერის საბოლოო კონტურებზე საუბარი“⁷ შეიძლება ვთქვათ, რომ – ულმობელი განაჩენია.

გიგა ზედანიას ყურადღება იღია ჭავჭავაძის და მისი იდეოლოგიური აქტივობისკენაა მიპყრობილი და ჩანს, რომ იგი თავისთავად გამორიცხავს ქართველი ერის წარმოქმნის რომელიმე სხვა დროის შესაძლებლობას, ვიდრე XIX საუკუნის მეორე ნახევარია. ავტორი ერის წარმოშობა-ჩამოყალიბების პრობლემას არ ეხება. იგი უფრო ეროვნული იდენტობის მომავალი ფორმის და საჭიროების საკითხით ინტერესდება. რა დასკვნასაც ფილოსოფოსი აკეთებს, ის უფრო ქვემოთ წამოჭრილი პრობლემის განხილვისას დაგვეჭირდება.

სხვა მხრივ კი, რიგ შემთხვევაში, გ. ზედანია თითქოს თავს არიდებს მოვლენების კატეგორიულ განმარტებას ან განსაზღვრებას. რა არის ინდივიდუალური იდენტობა? ის განისაზღვრება კოლექტივის „ინტერაქციულსა და კომუნიკაციურ პროცესებში მონაწილეობით“.

მაგრამ თვით კოლექტიური იდენტობა რაღა? ფილოსოფოსის განმარტება შემდეგია: „კოლექტიური იდენტობები მხოლოდ ინდივიდში არსებობს.

⁷ დ. აფრასიძე. სახელმწიფოსა და ერის ფორმირება თანამედროვე საქართველოში: დაუსრულებელი პროექტი? გვ. 101.

ვერ ვხედავ ვერანაირ აუცილებლობას ვერც კოლექტიური იდენტობის და ვერც სხვა ცნებების ჰიპოსტაზირებისათვის“. სულ ეს არის. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, რომ ავტორი-ფილოსოფოსი ერთგვარად დაბნეულია და უფრო კითხვებს სვამს, ვიდრე პასუხობს. გიგა ზედანია კითხვებითვე ამთავრებს თავის ნაშრომს:

„უნდა იღვაწონ თუ არა მათ (ავტორი ქართველ ინტელექტუალებს გულისხმობს – დ. შ), ნაციონალური ფორმის დასამკვიდრებლად მაშინ, როდესაც პოსტნაციონალური იმაგინაცია – როგორც რაღაც უცნობი და იმედისმომცემი – უფრო მიმზიდველი ჩანს? უნდა მიიღონ თუ არა მათ მონაწილეობა „ტრადიციების გამოგონებაში“, რომელთა ერთ-ერთი უმთავრესი მახასიათებელი იქნება მათი „გამოგონებულობისა“ და „ფიქტიურობის“ დავიწყება? უნდა აქციონ თუ არა დისკურსი რომლის შეზღუდვებიც უკვე ცხადად უცხადესია თავისთავადად?“⁸

ამ კითხვებით დავასრულებო, დაასკვნის ავტორი და ქართველ ინტელექტუალებს აკისრებს მათზე პასუხების გაცემას, მაგრამ თვითონაც ხომ განეკუთვნება ამ წრეს და რადგან არ სცემს მათ პასუხს, გარკვეულ დაბნეულობას ან ერებისა და ნაციონალიზმის ნაადრევ გამოტირებას აქვს ადგილი, ცხადია.

გია ნოღია, თითქმის ერთადერთი ავტორ-მომხსენებელია, რომელიც ერის წარმოშობის საკითხში, ტრადიციულ ისტორიოგრაფიულ ვერსიას თითქოს აღიარებს. მაგრამ აღიარება წინააღმდეგობრივია, არა კატეგორიული. ერთგან წერს რომ „საქართველო ერთ-ერთია მრავალ დაგვიანებულ ერთაგან“. მეორეგან წერს: „მაგრამ თუ მართლაც არსებობდნენ „ერები ნაციონალიზმამდე“, მაშინ საქართველო ნამდვილად ერთ-ერთი მათგანი იყო.“

ამას მოსდევს წინარე ავტორთაგან რადიკალურად განსხვავებული თეზისი: „ერებზე მეცხრამეტე საუკუნის დისკუსიების ენა რომ გამოვიყენოთ, თანამედროვე ქართველი ერი იმთავითვე ჩაისახა როგორც ისტორიული ერი, – რაც ნიშნავს, რომ მას შეეძლო აპელირება სახელმწიფოებრიობისა და სამწერლობო ენის ხანგრძლივ ტრადიციაზე, ასევე ავტოკეფალიურ ეკლესიაზე, რომელიც ამ ენას იყენებდა“ (გ. ნოღია. გვ. 119).

ერთი სიტყვით, გია ნოღია თავის ილიაუნელი თანამოკალმეებისაგან განსხვავებით, აღიარებს „პრემოდერნულ ქართულ ეროვნულობას“ და ეს გა-

---

⁸ გ. ზედანია. ნაციონალური ფორმა და იდენტობის საკითხი, ვვ. 104-115.

რემოება, ჩვენი აზრით, მის პოზიციას პატივს ანიჭებს.

გარდა ამისა, გ. ნოღია არც ერების მომავლის ხედვაში ამჟღავნებს სრულ თანხვედრას, ზემოაღნიშნული ავტორების გუნდთან, თუმცა ამ შემთხვევაშიც – თავშეკავებულად და აქაც წინააღმდეგობრივად. ერთგან ის იზიარებს გავრცელებულ აზრს, რომ ევროპაში ნაციონალიზმების დრო წავიდა და მას მულტიკულტურალიზმი ანაცვლებს, ხოლო ერის იდეა, რომელსაც საქართველოში ასე სჯერათ, „დასავლეთში უკვე მკვდარია“.

მაგრამ ავტორს ესეც არ სჯერა და გიგა ზედანიასავითა დაეჭვებული, ჯერ კითხულობს, „მაგრამ ვითომ ასეა?“, ხოლო შემდეგ წერს, რომ ევროკავშირის წევრი ქვეყნების შესახებ: „ძალიან უხეში გაზვიადება იქნება იმის თქმა, რომ მათი ნაციონალიზმები მკვდარია. პირიქით – მათი გაძლიერების ტენდენციაზე შეიძლება ვისაუბროთ“.⁹

უკანასკნელი ავტორ-მომხსენებელი დავით დარჩიაშვილია. მისი აზრით, „ზუსტ დროს, თუ როდის ჩამოყალიბდა ესა თუ ის ერი, ვერ დავადგენთ“. ის ერების ჩამოყალიბების მოდერნულ ეპოქით ლოკალიზაციის მომხრეა. მაგრამ ავტორი არ გამორიცხავს რომ ერის გარკვეული ნიშნები, ძველ საუკუნეებში არსებობდა და ფიქსირდებოდა წერილობით ტექსტებში.

საერთოდ კი, დავით დარჩიაშვილი უფრო დასავლელ მეცნიერთა თეორიული ნააზრევის რეზიუმირებული გადმოცემით კმაყოფილდება. მაგ., გელნერის აზრით, „პრემოდერნული ინსტიტუტები თუ კულტურა, ამ შემთხვევაში, მეორეხარისხოვანია. გელნერის განმარტებით, ნაციონალისტური იდეოლოგია ქმნის ნაციებს და არა პირიქით“. გამოკვეთილად არ ჩანს დ. დარჩიაშვილის პოზიცია, იზიარებს თუ არა, ჩვენი აზრით, გელნერის და არამარტო მის ამ ფრიად საეჭვო ფორმულირებას. მაგრამ ის კი ფაქტია, რომ სტატიის ავტორისთვის „ჩვენი წარსულის და აწმყოს გასააზრებლად კონსტრუქტივიზმი და ეთნოსიმბოლიზმი საუკეთესო გზამკვლევებს წარმოადგენს“¹⁰

ჩვენ მოკლედ და ზოგადად წარმოვადგინეთ ერებისა და ქართველი ერის წარმოშობისა და გარემოებების მოდერნული სკოლის წარმომადგენელთა ძირითადი პოზიციები. განხილული კონფერენციის მონაწილეთა უმრავლესობა, კონფერენციის ექვსი მონაწილე ავტორი: გიგი თევზაძე, სერგო რატიანი,

⁹ გ. ნოღია. ქართული ეროვნული იდეის კომპონენტები: ზოგადი მონახაზი. გვ. 119-138.

¹⁰ დ. დარჩიაშვილი. ეროვნული საზოგადოება და თანამედროვე უსაფრთხოების იმპერატივები. გვ. 154.

ოლივერ რაისნერი, ღავით აფრასიძე, გიგა ზედანია და ღავით დარჩიაშვილი – აბსოლუტურად ან მეტ-ნაკლებად იზიარებენ დასავლელ მეცნიერთა თეორიულ ნააზრევს – ერების შესახებ.

ძველ ტრადიციულ თვალსაზრისს, შუა საუკუნეებში „ქართველი ფეოდალური ერთობის“ ფორმირების შესახებ, ყველასაგან განსხვავებით, ასაბუთებს გიორგი ანჩაბაძე, თუმცა მისი „ფეოდალური ერთობა“ – მაინც არ არის თუნდაც – ფეოდალური ქართველი ერი.

ერთადერთი მოდერნული ავტორი, რომელიც რამდენადმე, ერთგვარი სიფრთხილით აღიარებს ნაციონალიზმამდელი ქართველი, თანაც „ისტორიული ერის“ არსებობის შესაძლებლობას – გია ნოდიაა.

ხაზგასმით მინდა განვაცხადო: ყველა ზემოდასახელებულ ავტორს დიდ პატივს ვცემ, როგორც გამორჩეულ ინტელექტუალებს, ზოგს მეცნიერს, ზოგს პოლიტიკოსს და ა. შ. მათ არ ვაკრიტიკებ, ჩემს აზრს ვასაბუთებ. იქნებ რაიმე მისაღები იყოს მათთვის? ვნახოთ.

ახლა დროა ჩვენი წინამდებარე სტატიის მიზანდასახულება გამოვკვეთოთ 1. წარმოვადგინოთ ილია ჭავჭავაძის შეხედულება ერის ცნების შესახებ, უფრო სწორად – გავახსენოთ ეს საკითხი საზოგადოებას, რადგან იგი სპეციალურად უკვე წლების წინ გვაქვს შესწავლილი და გამოქვეყნებული. 2. ასევე შესწავლილი გვაქვს ილია ჭავჭავაძის ნააზრევი – ქართველი ერის წარმოქმნისა და გარემოებების შესახებ და აქ მხოლოდ ზოგად შტრიხებს გადმოვცემთ და 3. ჩვენი თვალსაზრისი, ერების, ქართველი ერის წარმოშობისა და ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებული ორი სკოლის ურთიერთმომართების შესახებ.

ილია ჭავჭავაძე - ერის ცნების, ქართველი ერის წარმოშობის დროისა და გარემოებების შესახებ.

იმის გამო არა, რომ ილია ჭავჭავაძის შეხედულებები აუცილებლად იმპერატიული უნდა იყოს თანამედროვე ისტორიოგრაფიისათვის. სხვა რამდენიმე გარემოების გამო მინდა გავამახვილო ილიას შესახებ ყურადღება. ჯერ ერთი, რომ ერის და ილიას შესახებ მოსაუბრე ზემოაღნიშნული პატივცემული ავტორები, როგორც დავრწმუნდი, ბოლომდე არ იცნობენ თერგდალეულთა თავკაცის შეხედულებებს, ერის შესახებ ან განგებ არ იეყენებენ მას? ამ უკანასკნელ გარემოებას გამოვრიცხავ.

მეორე – მოდერნული სკოლის წარმომადგენელი ავტორები ხშირად

საუბრობენ ილიას შესახებ; მიიჩნევენ მას ქართველი ერის „მშენებლად“, მის მთავარ არქიტექტორად, მის დამფუძნებელ მამად და ა. შ. კი, მაგრამ ილიას-აც ხომ უნდა კვითხობოთ – რას აშენებდა ის, რას ქმნიდა.

გარდა ამისა, მოდერნის ავტორები ერთთავად ეყრდნობიან ილიას მხატვრულ ნაწარმოებებს. იშვიათად რომ რომელიმე ავტორი ილიას პუბლიცისტიკას შეეხო, დაიმოწმოს, პასუხი იქ ეძებოს გამომწვევ კითხვებზე. აი, ამ ყველაფრის გამო მინდა მივუთითო ჩემს საპატივეცემულო მოდერნული სკოლის წარმომადგენელ ავტორებს: რომ ილია ჭავჭავაძე, რიგ შემთხვევებში, მათი პოზიციების, შეხედულებების, ნაზრევის სრულიად საწინააღმდეგო თვალსაზრისის მქონე მოაზროვნე გახლდათ. იგი სულაც არ მიიჩნევდა რომ ის, რასაც ქართული მოდერნული სკოლა ამტკიცებს და კონფერენციასაც კი ასე უწოდა „ქართველი ერის დაბადება“ – მოხდა XIX საუკუნის მეორე ნახევარში და ისიც ილიას დიდი ძალისხმევით.

მაშ რა აზრის გახლდათ ილია ჭავჭავაძე?

აქ მხოლოდ მოკლედ და ზოგადად აღვნიშნავ, ხოლო ვინც დაინტერესდება, მივუთითებ რომ ვრცელი დასაბუთებები ვნახოთ ჩემს სამეცნიერო სტატიაში: „ილია ჭავჭავაძე ქართველი ერის წარმოშობის შესახებ“ (თსუ საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები. XII. 2017. გვ. 249-270).

ილია ჭავჭავაძე პირველი იყო ქართველ მოაზროვნეთა შორის, რომელმაც ჩამოაყალიბა – ერის საკუთარი განმარტება-განსაზღვრება. 1880 წელს ის წერდა: „განსაკუთრებულ ხალხს, გვარტომობას, ნაციას შეადგენენ ყველა ის თვისებანი, ერთად აღებული, რომელიც იმას სხვა ხალხისაგან განასხვავებს, და ის პირობანი, რომლებშიაც მას უცხოვრია. ამ შემთხვევაში ერთს სამშობლო ენასა და ქვეყანას იქნება სხვა თვისებებზე უფრო მომეტებული მნიშვნელობა ჰქონდეს, მაგრამ, უეჭველია, რომ ამათ გარდა ერთის ხალხის მეორისაგან გარჩევისთვის აგრეთვე დიდი მნიშვნელობა აქვს: საერთო ისტორიას, ამ ხალხის ყველა შვილებისას, ერთგვარ ხასიათს, ზნეს, ჩვეულებას, ერთგვარ ჭკუისა და გონების მიმართულებას, თითქმის ერთ ტანისამოსს და სხვა და სხვ.“¹¹

ერის სხვადასხვა კომპონენტებს ილია მრავალჯერ ეხებოდა თავის მრავალრიცხოვან პუბლიცისტურ ნაწერებში, მაგრამ ახლა მან, ამ შემთხვევაში, ერთ განსაზღვრებად მოუყარა თავი მათ: საერთო ისტორია, ცხოვრების

¹¹ ი. ჭავჭავაძე, სომხური გაზეთების პოლემიკა. 1880 წ. 14 ოქტომბერი. თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად. ტ. XV. თბ. 2007, გვ. 165-166.

დიმიტრი შველიძე
ქართველი ერის შესახებ ანუ თანატოსის სინდრომი

პირობები, ენა, „ქვეყანა“ ანუ სამშობლო ან კიდევ ტერიტორია; ფსიქოხასიათი, ზნე-ჩვეულებანი, თავისებური ჭკუა-გონებაც კი, ეთნოგრაფიული საერთობა...

ილიას აზრით, ქართველი ერის წარმოქმნა-ჩამოყალიბება სერიოზულმა პროცესებმა განაპირობეს. მეორე – ეს ხდებოდა ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე და მესამე – ერის ჩამოყალიბებაზე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა აგრეთვე, ეკონომიკურ ფაქტორს. არ მოვერიდები თვითპლაგიატს და აქტიურად გამოვიყენებ აღრინდელ ნაშრომში უკვე გამოყენებულ დასკვნებსა და ციტირებებსა, რადგან აქ და ამ დროს უფრო საჭიროა მათი გათვალისწინება, ვიდრე აღრე:

„ერი ორი ათასი წელიწადია სცხოვრებს ისტორიულად და ნუთუ ჰგონია ვინმეს, რომ მისი ყოფა-ცხოვრება შემთხვევის საქმეა და არა ისტორიული მომჭირნეობისა, ჭირნახულობისა და გამონაცადისა, თუ ესეა ნუთუ ჰგონია ვინმეს, რომ მის ეკონომიურს თუ სხვაფერს ყოფა-ცხოვრებას ღრმად გაჭრილი არა ჰქონდეს თავისი საკუთარი, თავისებური საძირკველი, რომელზედაც ერს დულაბ-კირად უხმარია თავისი გამოცდილება და ქვად – თავისი სულიერი და ხორციელი მიდრეკილება“¹²

როგორც ადრე აღვნიშნავდით, დღესაც გავიმეორებთ ილია ჭავჭავაძის უაღრესად მნიშვნელოვან თეზას და მიგნებას, რომ არსებობდა ძველი და ახალი ერები. მანვე შემოიღო ქართულ რეალობაში, ე. წ. „ისტორიული ერის“ ცნება. თერგდალეულთა წინამძღოლის რწმუნებით, ქართველობა იმ ხალხთა რიცხვს მიეკუთვნებოდა, რომელსაც „ჰქონია თავისი ისტორიული ეროვნობა“. ილიას ამ დიდმნიშვნელოვან დასკვნას მოსდევს კიდევ უფრო საყურადღებო დაკვირვება: „ისტორიულ ერთა მოსაბობა შეუძლებელია – დიდი უბედურობისა და დამცირების შემდეგაც კი, იგინი კვლავ აღდგებიან ხოლმე და გულში ღრმად იმარხავენ შეურიგებელს სიმძულვარეს დამჩაგვრელთა და დამპყრობთა მიმართ“¹³

ძველი, ისტორიული და ახალი ერების შესახებ ილიამ უფრო გამოკვეთა თავისი შეხედულება და მოიშველია „საფრანგეთის მეცნიერის სახელგანთქმულ რენანის“ ავტორიტეტი. ძველ ერებად „ივერიის“ რედაქტორს მიაჩნდა

---

¹² ი. ჭავჭავაძე. სახასო გლეხთა მამულების შესახებ. 1886. 3 მარტი. თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად. ტ. VII. თბ. 2005, გვ. 413.

¹³ ი. ჭავჭავაძე. შინაური მიმოხილვა. 1883. თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად. ტ. VII. გვ. 161.

რომის იმპერიის დაცემის ეპოქაში წარმოქმნილი ერები, ხოლო ახალი ერები იყვნენ – კაპიტალიზმის პერიოდში წარმოქმნილი ერები: „... რომი დაეცა, ვითარცა თვითმპყრობელი მაშინდელის ქვეყნისა – დაასკვნიდა დიდი თერგდალელული – და მის გასამძლეო ნაშთზედ აშენდა ახალი ქვეყანა, წარმოდგნენ სხვა, ახალნი თუ ძველნი ერნი, რომელთაც დღეს სვე-ბელი ქვეყნიერობისა ხელთ უპყრიათ და კაცობრიობას წინ უძღვებიან“. ეს წერილი „ივერიის“ 1886 წლის 16 აპრილს გამოქვეყნდა სათაურით: „ზნეობრივი სიწმინდის მნიშვნელობა ერის მერმისისათვის“.

ილია გარდა ქართველებისა, სხვა ძველ ერებს შორის სომეხ ერსაც ასახელებს: „ქართველ ერს აიღებთ თუ სომხისას, ათასი წლების ისტორია აქვთ“. აღარ გაგაგრძელებთ ამონაწერების მოყვანას – ისტორიული ერების, ძველი და ახალი ერების შესახებ. ვგონებ საკმარისია, რომ ილია ჭავჭავაძეს ის აღარ დაბრალდეს და აღარავინ ამტკიცოს, რომ ილიამ თითქოს დიდი წვლილი შეიტანა „ქართველი ერის დაბადებაში“ და ამ ფორმულირების განმტკიცების მიზნით, ისევე ილია დაიმოწმონ.

მაშ რა გააკეთა ილიამ, თუ ქართველი ერის შექმნაში და „გამოგონებაში“ ან „დაბადებაში“ არ მიუღია მონაწილეობა? ისევე ილიას მოვუსმინოთ: მიუხედავად იმისა რომ ქართველი ერი „ძნელ“ მდგომარეობაში ჩავარდა, XIX საუკუნის პირველ ხანებში, მაინც ძლიერ ეროვნულ ერთობას წარმოადგენდა. მაგრამ ამავე საუკუნის 30-40-იან წლებში ერისთვის უმძობრაობის, მიძინების ხანა დადგა: „ეროვნული მიმდინარებისა, მოქანცულობისა... ქვეყანა მხოლოდ ლუარსაბ თათქარიძეებით აივსო, რუსეთუმეებმა დაამშვენეს ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრება და საზოგადოებრივის სამსახურის ასპარეზი“, გამრავლდა სხვადასხვა მანკიერებანი, მავნე წეს-ჩვეულებანი, დაირღვა ეროვნული ერთიანობა, დასუსტდა ეროვნული თვითშეგნება და ა. შ.

აი ამ დროს გაჩნდა ქართული ეროვნული მოძრაობის წინაშე – ეროვნული ერთობის აღდგენის საჭიროება. ილია ბევრგან წერს ერის ერთიანობის აღდგენაზე, ძველის აღორძინების საჭიროების შესახებ და არა ერის შექმნაზე, დაბადებაზე. „ერს ერთი სული, ერთი გული აქვს, ხოლო ხორცი იმდენია, რამდენიც ცალკე ადამიანია“¹⁴ ეს ერთობა უნდა აღდგეს – და არა – შეიქმნას.

1883 წელს გამოქვეყნებულ ერთ „შინაურ მიმოხილვაში“ ილია ჩა-

¹⁴ ი. ჭავჭავაძე. ღმერთმა ნუ დაგაბეროთ. 1883. 31 ოქტომბერი. თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად. ტ. VII, გვ. 238

მოთვლის ქართველი ერისათვის დამახასიათებელ უარყოფით, ახლად გაჩენილ მანკიერებებს. ერთია, რომ საკუთარ ნაკლოვანებების მიზეზათ სხვას თვლის. მეორეა – გულგრილობა; მესამე – „ჩემი“ საქმე მძლავრობს „ჩვენზე“ და ა. შ. ადრე ასე არ იყო – ირწმუნება ილია ჭავჭავაძე და არგუმენტიც აქვს: ასე რომ ყოფილიყო „ჩვენი“ ერთი მტკვერსავით აიგვებოდა დედამიწის ზურგიდამ. ჩვენი ძალ-ღონე, ჩვენი ეროვნული სიმტკიცე და დაურღვევლობა მარტო იმაში იყო, რომ ყოველს ჩვენგანს ჯერ „ჩვენ“ ჰქონდა სახეში და მერე „მე“.

თავი დავანებოთ იმის გარჩევას, მართლა ასე იყო თუ არა. აქ ილიას პრინციპი იმაში მდგომარეობს რომ ის ძველი ერთიანობა, – უნდა აღდგეს – ესაა სადღეისო ამოცანა: „ხელახლა „ჩვენობას“ ფეხი აადგმევინოს და კუთვნილი ადგილი მოუპოვოს ჩვენს ცხოვრებაში...“¹⁵

ის რასაც თერგდალეულთა ლიდერი თავის თანამედროვე საქართველოში ვერ ხედავდა – იყო წარსულ საქართველოში: „ის შემკრებლობითი, ღიღებული ერთიანი აზრი, რომელსაც ყოველი ჩვენგანი ქართველობაში უნდა ხედავდეს, ის სახელი, რომელიც ყველას გვერქვა, დაირღვა, ჩვენის გონებიდამ ამოშრა... საერთო, საყოველთაო იმ ხალხისა, რომელიც ერთად ტანჯულა, რომელსაც ქართველთა შესისხლულის ისტორიის მძიმე უღელი ჭირში თუ ღხინში, ერთად ძმურად უწყევნია...“¹⁶

ამ სიტყვებს წინაც უძღვის და შემდგომაც მოსდევს, „ქართველობის“, ქართული ერთობის დაშლილობის და ადრინდელი ერთობის დამადასტურებელი, შეიძლება ითქვას, გულისშემძვრელი ტექსტი, ილიას ერთ-ერთ გამორჩეულ წერილში: „ზოგიერთი რამ“. ამ წერილის დედააზრი, ქართულ საზოგადოებაში დაბუდებული მანკიერებათა ჩამოთვლა და კონსტატაცია არ არის, არამედ – ერთიანობის, ერის ერთობის, ურთიერთსოლიდარობის აღდგენა უდევს საფუძვლად. არა – შექმნა, არამედ – აღდგენა.

ოდინდელი ეროვნული ერთიანობის აღდგენა იყო ქართველი თერგდალეულების ანუ „ახალი გუნდის“ – სტრატეგიული მიზანი და საზოგადოების გაერთიანება ამ მიზნის განსახორციელებლად. „ის „სხვა რამე“ იყო – ჩვენის დაცემული ვ ი ნ ა ო ბ ი ს აღდგენა, ფეხზედ დაყენება და დაცვა ყოველის მოსალოდნელის ფათერაკისაგან“

„იმ ახალმა გუნდმა მთელი თავისი ღონე მაგ საგანს მიჰმართა. მაგ ახ-

---

¹⁵ ი. ჭავჭავაძე. შინაური მიმოხილვა. 1883. თებერვალი. თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად. ტ. VII. გვ. 95.

¹⁶ ი. ჭავჭავაძე. თხზულებანი. ერთტომეული. შეადგინა მურმან ლებანიძემ. თბ. 1989. გვ. 843.

აღმა მიმართულებამ დაიპყრა მთელი ჩვენი ღარიბი ლიტერატურა“ და ილია ჩამოთვლის თერგდალეულთა გამოცემებს, რომელთა მოღვაწეობის მიზანი სწროედ ქართველი ერის და ეროვნულობის შესუსტებული, „დაცემული ვინაობის აღდგენა“ გახლდათ: „საქართველოს მოამბე“, „მნათობი“, „დროება“ და ბოლოს „ივერია“.

ახლა, რომ ვინმემ არა გვეკითხოს – ამ „დაცემული ვინაობის აღდგენაში“ რა იგულისხმებაო, განვმარტავთ – ქართველი ხალხის ერად ყოფნა, ეროვნული ერთიანობა, მისი აღდგენა, როგორც ქართველი თერგდალეულების უპირველესი მიზანი. ილია ჭავჭავაძისთვის „დაცემული ვინაობის აღდგენისათვის“ ბრძოლის საუკეთესო მაგალითი – „ჩეხელები“ იყვნენ, ისინი ვინც „მათს ეროვნებას, მათს ვინაობას, ნაციონალობას“ ფრთები შეასხა, ფეხზე დააყენა.

მიუხედავად მძიმე ისტორიული საუკუნეებისა, ოსმალეთ-ირანის მხრიდან თავდასხმებისა და აოხრებისა, ილია ჭავჭავაძის მტკიცე აზრით, „ამ ტანჯვა-წამებით მოაწია ამ პატარა ქვეყანამ, ამ ერთი მუჭა ერმა მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულამდე, შეირჩინა რჯული, ენა, თავისი ეროვნული ვინაობა და თავისი ქვეყანა“¹⁷

ასე რომ დავასკვნით: ილია ჭავჭავაძეს სრულიადაც არ მიაჩნდა რომ ქართველი ერი XIX საუკუნის და მით უფრო, საუკუნის მეორე ნახევარში შეიქმნა, დაიბადა და „გამოიგონა“, ისე როგორც ამას ცდილობს დაასაბუთოს ქართული ისტორიოგრაფიის მოდერნულმა სკოლამ. „დღეს – წერდა ილია, – ცხადად და უტყუარად შესამჩნეველია ნიშნები ერის გამოფხიზლებისა, ძველის საუკეთესო ნაანდერძევის აღდგენისა“¹⁸

ახლა წარმოვადგინოთ ქართველი ერის განვითარებისა და ისტორიის ეტაპები, როგორც ის წარმოედგინა ილიას. მას შემდეგ რაც საქართველო სამეფო-სამთავროებად დაიშალა, ერთიანობის ფაქტორი შესუსტდა. მაგრამ XVIII საუკუნეშიც კი, როცა კავკასიაში ცხოვრობდნენ უამრავი „წვრილი“ ხალხები: ჩერქეზები, ლეკები, სომხები და სხვანი, მათგან განსხვავებით, „საქართველო, რაც უნდა დაუძღურებული და გახრწნილი ყოფილიყო, მისი საზოგადოებრივი ცხოვრების აგებულება წარმოადგენდა თვითმდებარე სამეფოს, მისი ხალხი, ერთმორწმუნე და ერთენოვანი, წარმოადგენდა შეკუმშულს ერ-

¹⁷ ი. ჭავჭავაძე. თხზულებანი. ერთტომეული, გვ. 703.

¹⁸ ი. ჭავჭავაძე. თხზ. შრ. კრებ., შინაური მიმოხილვა. 1883. თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად. ტ. VII, გვ. 162.

ოენობის ჯგუფს...“¹⁹

ცხადია, ი. ჭავჭავაძე სათქმელს სრულად ვერ იტყოდა და მიანიშნებდა, რომ XIX საუკუნეში და განსაკუთრებით მის პირველ ნახევარში და შუა პერიოდში, ეროვნულობის ნიშნები მოიშალა, ერი დაიღალა, მანკიერებანი გაუმრავლდა და ახლა ეროვნული ვინაობის აღდგენისათვის ბრძოლა იყო საჭირო. ასე მოადგა ქართველი საზოგადოება საუკუნის 50-60-იან წლებს, როცა თერგდალეულები სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოვიდნენ.

მაშ, ილია ჭავჭავაძის ნააზრევის მიხედვით:

1. ერი იყო სერიოზული ისტორიული პროცესების შედეგი; ჯერ მოხდა ცალკეული მახასიათებლების, ხოლო შემდეგ – მათი ერთობის ჩამოყალიბება, რის შემდეგაც შეიქმნა ქართველი ერი. ეს პროცესი მიმდინარეობდა და დასრულდა ქრისტიანობის გავრცელებისა და დამკვიდრების პერიოდში.

2. ქართველი ერი იყო ერთ-ერთი უძველესი – ისტორიული ერი.

3. ისტორიულ ერებს ახასიათებთ განსაკუთრებული გამძლეობა და მათი ასიმილირება განსაკუთრებით ძნელი იქნებოდა XIX საუკუნეში, ახალ დროში, როცა ევროპაში და არა მარტო ევროპაში – მიმდინარეობდა „ეროვნობის“, „ნაციონალიზმის“ აღზევების პროცესი.

4. ამჟამად კი, უნდა მომხდარიყო დასუსტებული ქართული ეროვნობის, ერის, ეროვნული ვინაობის აღდგენა.

თანატოსისადმი ლტოლვის შესახებ, ქართულ ისტორიოგრაფიაში

ისევე ზემოაღნიშნულ კონფერენციას დავუბრუნდეთ.

ზემოთქმულ-განხილული სრულიადაც არ ნიშნავს რომ ჩვენ არარად მიგვაჩნია, თანამედროვე თეორიები ერების შესახებ. პირიქით, ჩვენ ვიზიარებთ, ბენედიქტ ანდერსონის, გელნერის, სმიტის და სხვათა რიგ მიდგომებს. უდავოა რომ განსაკუთრებით – ნაციონალიზმის, როგორც იდეოლოგიისა და თანამედროვე ერების (ნაციების) წარმოქმნა დაიწყო XVIII-XIX საუკუნეების დემოკრატიული რევოლუციების ეპოქიდან. ეს საინტერესო პროცესი მიმდინარეობდა ინდუსტრიალიზაციის, ურბანიზაციის, მასობრივი საჯარო განათლებისა და ბეჭდვითი მასმედიის ფუნქციონირების პირობებში.

---

¹⁹ ი. ჭავჭავაძე. სხვადასხვა ერების უცნაური მდგომარეობა კავკასიაში. 1882 წ. 9 იანვარი. თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად. ტ. XV. გვ. 299.

მაგრამ ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ აქ საუბარი უნდა იყოს მხოლოდ და მხოლოდ – თანამედროვე, ინსტიტუციონალიზირებული ერების ფორმირებაზე და არა – საერთოდ ერებზე. ყველა იმ სამ უმთავრეს თეორიულ სისტემაში, რომელნიც ეთნოსიმბოლიზმის, მოდერნიზმის და კონსტრუქტივიზმის სახელითაა ცნობილი, დასაშვებადაა მიჩნეული, რომ შესაძლოა არსებობდა „ერები ნაციონალიზმამდე“. მათ უწოდებენ პრემოდერნულ, ადრეულ ან ნაციონალიზმამდელ ერებს. თვით ერების წარმოქმნის, ფორმირების შესახებ არა მარტო თეორიებს შორის, რაც ბუნებრივია, არამედ – ცალკეულ მტკიცებებს, თეზისებს, მოსაზრებებს, დებულებებს, თვალსაზრისებსა და საერთოდ შეხედულებებს შორის, უამრავი განსხვავებებია, წინაღობებებია. ძნელდება კონსენსუსის მიღწევა ავტორებს შორის ისეთ ფუნდამენტურ საკითხზეც კი, თუ რა არის საერთოდ – ერი, როგორია მისი მეტ-ნაკლებად ყველასათვის მისაღები განსაზღვრება. ზოგიერთი მკვლევარი იმ აზრამდეც კი მიდის, რომ ასეთი უნივერსალური ცნების შემუშავება ერის შესახებ – შეუძლებელია.

ასეთ შემთხვევაში კი მით უფრო შეუძლებელია, დასავლურ თანამედროვე თეორიებს შორის, შეიარჩეს ისეთი თეორიული სისტემა, რომელიც უნივერსალური იქნებოდა თუნდაც ქართველი მკვლევრებისთვის, ქართული ისტორიოგრაფიისთვის.

იგივე ითქმის ერებისა და კერძოდ – ქართველი ერის წარმოშობის დროისა და გარემოებების შესახებ, დასავლური თანამედროვე ერების თეორიების მიხედვით. მიუხედავად ამისა, ჩვენ უკვე ვნახეთ, რომ ქართველი ერის XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ფორმირების შესახებ არსებული თეორიული მიდგომები, მოდერნული სკოლის უმრავლესობამ გაიზიარა. შესაძლოა ეს მოხდა გარკვეული პოლიტიკური მოტივაციის გამო? ზემოგანხილული კონფერენციის მონაწილენი, ილიაუნში მომუშავე ავტორ-ლექტორები არიან და არაა გამორიცხული, რომ საერთო გადაწყვეტილების საფუძველზე, ერთხმად მხარი დაუჭირეს ერების ფორმირების დასავლურ, ყველაზე პოპულარულ და აპრობირებულ თეორიას. თანაც ეს თეორია, უპირობოდ აღიარებს და ასაბუთებს – დასავლური ერების, ნაციების პირველადობას და როგორც სანიმუშო ინსტიტუციას, სხვა დანარჩენი მსოფლიოსთვის.

შესაძლოა ილიაუნის ავტორებისთვის, მთავარი ინსპირაცია მომდინარეობდა საქართველოს სახელმწიფოს სტრატეგიული პროდასავლური კურსიდანაც?

ორივე ამ და სხვა ნებისმიერ შემთხვევაშიც, დასავლური თეორიული სისტემების შესახებ ჩემი თვალსაზრისი, მინდა – მოდერნული სკოლის ზემოაღნიშნულ ავტორებს გავუზიარო, როგორც კრიტიკული მიდგომა და როგორც ალტერნატიული თვალსაზრისი, რამდენიმე საკითხზე.

პირველი – თანამედროვე დასავლურმა მოდერნულმა სკოლამ, ანუ უკანასკნელ 30-50-წლებულში ჩამოყალიბებულმა თეორიებმა, რომელთა ძირითადი ავტორები არიან გელნერი, ანდერსონი, სმიტი და სხვანი, სრული უნდობლობა გამოუცხადა და ფაქტობრივად უარყო მთელი ის მემკვიდრეობა, რომელიც შემუშავდა XX საუკუნის დასაწყისში. მართალია გასული საუკუნის დასაწყისში და შუა პერიოდში შექმნილი თეორიები ძირითადად სოციალ-დემოკრატიული და სოციალისტური იყო, მაგრამ ნუთუ ამ მემკვიდრეობიდან ხელშესახები აღარაფერი დარჩა, რომ თანამედროვე თეორეტიკოსებისათვის მისაღები ყოფილიყო? ნუთუ კარლ კაუცკის, ოტო ბაუერის, კარლ რენერის, რამზეი მაკდონალდის, ემილ ვანდერველდეს და სხვათა ნაზრევიდან ღირებული არაფერი აღმოჩნდა, რომ სადღეისოდ გაზიარებულიყო?

პირადად მე, ამ და სხვა მარქსისტი ავტორების მიმართ ნოსტალგია არ გამაჩნია, მაგრამ დღევანდელი თეორეტიკოსების მხრიდან, ორკესტრივებულ უარყოფაში, გარკვეულ სპეკულაციას ვხედავ. ეს უკანასკნელნი, თითქოს არ გამორიცხავენ ეკონომიკური ფაქტორის მნიშვნელობას, ერის კონსტრუირებაში, მაგრამ ჩქმალავენ, რომ ეკონომიკურ მნიშვნელობებს სწორედ ევრო და ავსტრო-მარქსისტები უწევდნენ პედალირებას და გადაჭარბებული მონღოებოთაც. ვია ნოღია აღნიშნავს კიდევ რომ თანამედროვე ლიტერატურაში, 1980-იანი წლებიდან, „უკუაღლო რომანტიზირებული იღეა რომ ერი საუკუნოვანი, თავისთავად არსებული ერთეულია, რომელზედაც მოწიწებით გემართებს ლაპარაკი. ამგვარ მიდგომას ერისა და ნაციონალიზმის თანამედროვე მკვლევარები ირონიით ეკიდებიან, როგორც „პრიმორდიალისტურსა“ და „ესენციალისტურს“, რაც მათთვის არაპროფესიონალიზმისა და არაადეკვატურობის სინონიმია“²⁰. ეს გასაგებია, მაგრამ ჩვენ ხომ ავსტრო-მარქსისტებსა და ევროსოციალესტებზე ვსაუბრობთ, რომელნიც შორს იდგნენ ყოველგვარი რომანტიკოსობისაგან, თუმცა, თანამედროვე მოდერნისტთა „გულმაღვიწყობას“ შეეწირნენ.

დღევანდელი მოდერნული თეორეტიკოსების, XX საუკუნის დასაწყისის მემკვიდრეობისაგან თვითგამიჯვნა, მით უფრო „არაჯენტლმენურია“, რამეთუ

---

²⁰ გ. ნოღია. ქართული ეროვნული იღეის კომპონენტები: ზოგადი მონახაზი, გვ. 116.

სწორედ აღრინდელმა ევრომარქსისტულმა სკოლამ, ბევრად უფრო ადრე და-
ამკვიდრა აზრი, რომ ეკონომიკური ფაქტორის გათვალისწინებით, ერების
წარმოქმნა მოხდა სწორედ ევროპის დემოკრატიული რევოლუციების ეპოქაში.
სად იყვნენ თანამედროვე მოდერნისტები, როცა ცნობილმა ფრანგმა სოციალ-
ისტმა ჟან გრავმა დაწერა, რომ ნაციონალიზმი იყო საფრანგეთის რევოლუ-
ციისა და ბურჟუაზიის „გენიალური გამოგონება“²¹.

მეორე – თანამედროვე დასავლური ავტორების სკეპტიციზმი წარსუ-
ლის ინტელექტუალური მემკვიდრეობისადმი, სამწუხაროდ გაიზიარეს, მო-
დერნისტების ქართული სკოლის წარმომადგენლებმაც. მათი ყურადღების გა-
რეშე აღმოჩნდა XIX-XX საუკუნეების მიჯნის ქართველ მოაზროვნეთა მდი-
დარი ინტელექტუალური პროდუქცია, განსახილველი საკითხის შესახებ (არ-
ჩილ ჯორჯაძე, მიხაკო წერეთელი, აკაკი ჩხენკელი, ნოე ჟორდანი, იოსებ
სტალინი გერონტი ქიქოძე და სხვ). ჩემს პატივცემულ კოლეგებს მინდა შე-
ვახსენო – აუცილებელი არაა გაიზიარო, მაგრამ უნდა გაითვალისწინო, რომ
რამდენიმე ათეული წლის წინ, ორივე ფრაქციის მარქსისტები – სწორედ იმ-
ას უმტკიცებდნენ საზოგადოებას, რომ ქართველი ერი XIX საუკუნის მეორე
ნახევარში წარმოიქმნა და ისინი – მარქსისტები, დღევანდელი ანალოგიური
ფორმულების მამტიციებელი ავტორების წინამორბედები არიან.

ერთი სიტყვით, ახალი მოდერნისტული სკოლის სრული უფლება იყო
და რელევანტურიც, რომ მან უარყო აღრინდელი მიდგომები და გაიზიარა
ახალი კონცეფციები ერების შესახებ, მაგრამ მას უნდა ეხსენებინა წინამორ-
ბედები და მათი დამსახურება, ზოგიერთი ძირითადი პოსტულატის შესახებ,
როგორც იყო 1900-იანი წლების მარქსისტული თეზისი, – ერების XIX სა-
უკუნეში წარმოქმნა-ჩამოყალიბების შესახებ. ახლა გამოდის რომ სხვა გან-
სხვავებული არგუმენტებით, მაგრამ მაინც, მათ მიითვისეს, სოციალ-დემოკრა-
ტი წინამორბედებისგან – ერთ-ერთი მთავარი მტკიცებულება, ერების ახალ
დროში ჩამოყალიბების შესახებ.

ეს უარყოფის, ძველ რეალობაზე ხელის აღების, დასავლური თეორიებ-
ის თავიდან ბოლომდე უკრიტიკო მიღების პოზიცია, შეიძლება სხვა უფრო
სერიოზული და დიდი ფსიქოლოგიური განწყობის გამოხატულება იყოს. გახ-
სოვთ, ფროიდის თანატოსისადმი ლტოლვის ფსიქოლოგიური განწყობის თე-
ორია. ყოველმხრივ დეპრესიულ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანი ხელს იღებს
სასიცოხლო უნარებზე და ყველა ტანჯვა-ვაებას რომ უცებ მოუღოს ბოლო

²¹ Жан Грав. Умиращее общество и анархия. 1906, გვ. 14.

და „დაისვენოს“ – თვითმკვლელობაზე იღებს ორიენტაციას. ტერენტი გრანელს აქვს დღიურში ჩანაწერი: „ხვალ ვაპირებ თავის მოკვლას“. ფროიდი ამგვარ განწყობის ძირებს ეძებს და ამას უწოდებენ ფსიქონალიზში – თანატოსისადმი ლტოლვას.

ის რაც ახასიათებს ცალკეულ ადამიანს, ახასიათებს ადამიანთა ჯგუფებსაც და ერებსაც. დეპრესიიდან შველის გზა ყოველთვის თანატოსი არ არის – შეიძლება იყოს დამორჩილება, უცხო ძალის ბატონობისადმი ქედის მოხრა, რაიმე გლობალური მოვლენის იძულებითი აღიარება, შეგუება და ა. შ. ასე ურიგდებოდა ხოლმე ქართველობა არაბობას, თურქობას, ოსმალობას, ყიზილბაშობას, რუსობას – თუნდაც დროებით, იმის იმედით, რომ უცხო ძალის დიქტატი, დროებითი იქნებოდა.

იყვნენ ჩვენში, ევროვნული თვითგაქრობის, თვითლიკვიდაციის მქადაგებლებიც. გავიხსენოთ დიდი თავადი და მისი იმპერატორობითი უდიდებულესობის სენატორი გიორგი კონსტანტინეს ძე მუხრანბატონი. იგი მცირე ერების დიდ „სახალხო ორგანიზმებში“ გათქვეფას ქადაგებდა და პატარა ერები, რაც უფრო მალე გაქრებოდნენ, მით უკეთესი იქნებოდა მათთვის. ეს უკვე დაღლილ-დაქანცული ერის სასოწარკვეთილი წარმომადგენლის, სწორედ თანატოსისადმი ლტოლვის საუკეთესო მაგალითია. ამ კაცმა ხომ თავისი ერის თვითმკვლელ თეორიას წიგნიც მიუძღვნა (*О существе национальной индивидуальности и об образовательном значении крупных народных единиц*. Тфл. 1872), მაგრამ თავს დაიტეხა ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, სერგეი მესხის, პეტრე უმიკაშვილის, ეპისკოპოს გაბრიელ ქიქოძისა და სხვათა უღმობელი კრიტიკა.

„ჩვენთვის ნაციონალური კულტურა არ არსებობს, – წერდა ბოლშევიკური ეპოქის თვითმკვლელი თეორეტიკოსი ფილიპე მახარაძე – ნაციონალურ ენას მხოლოდ პირობითი და წარმავალი მნიშვნელობა აქვს. რაც შეეხება ნაციონალურ ზნე-ჩვეულებებს, ესენი მხოლოდ კონსერვატორობის გამოძახებელია“²²

ახლა გავიხსენოთ თანატოსის სინდრომის მეორემაგვარი გამოხატვა – ლტოლვა დამორჩილებისადმი, იმისადმი, რისი წინააღმდეგობის უნარიც გამოცლილი აქვს ინდივიდსაც და თითქმის – ერსაც, თანაც ისეთ ერზეა საუბარი რომელსაც დიდი ფრანგი ერი და ნაცია ჰქვია. ამ უიმედო მომავლის დაძმობის, თანამედროვე ფრანგული პროზის გამორჩეული ლიდერთაგანი –

---

²² ფ. მახარაძე. თხზულებათა კრებული. ტ. IV. 1924, გვ. 18.

მიშელ უელბეკია. აი რას გვეუბნება მისი რამდენიმე წლის წინ გამოცემული რომანის ერთ-ერთი პერსონაჟი, სორბონის უნივერსიტეტის რექტორი ვინმე რედიგერი. ეს ის ანტიდროა, როცა სორბონის უნივერსიტეტი, საუდის არაბეთის მილიარდლებმა იყიდეს. ძველი პროფესორები წავიდნენ უნივერსიტეტიდან, მაგრამ მათ ისეთ დიდ თანხას სთავაზობენ, ხელფასის სახით, რომ თანდათან უკან ბრუნდებიან სორბონაში და ურიგდებიან ახალ ისლამურ წესებს: სტუდენტი-გოგონები და თანამშრომელი-ქალები ჰიჯაბით დადიან სასწავლებელში, უნივერსიტეტში ყურანს ასწავლიან, პიუგოსა და ანატოლი ფრანსის მაგივრად; სასწავლო პროგრამებიდან ამოღებულია განმანათლებლები და ა. შ. ესაა უახლოესი პერსექტივა, რასაც მიშელ უელბეკი თავის ანტირომანში: „მორჩილება“, ჰპირდება ფრანგებს – გადაგვარება და ისლამიზაცია.

მაგრამ მოვუსმინოთ სორბონას ახალ კოლაბორაციონისტ რექტორს, რედიგერს, რომელსაც ისლამი მიღებული აქვს და სამი ცოლის ოჯახის პატრონიცა ბრძანდება:

«Покорность, – тихо сказал Редигер. – Никогда еще с такой силой не была выражена столь ошеломляющая и простая мысль – что высшее счастье заключается в полнейшей покорности. ...но мне кажется, существует связь между абсолютной покорностью женщины мужчине, наподобие той, что описана в «Истории О», и покорностью человека Богу, как того требует ислам. Видите ли, – продолжал он, – ислам приемлет мир, приемлет во всей его полноте, приемлет мир таким, как он есть, как сказал бы Ницше. С точки зрения буддизма, мир есть дуккха – беспокойство, страдание. Христианство тоже порой этим грешит, недаром ведь Сатану называют «князем мира сего»? Для ислама же, напротив, божественное творение совершенно, это абсолютный шедевр, В сущности, что такое Коран, как не коллосальная мистическая хвалебная ода? Хвала Создателю и покорность его законам».

მოკლედ, ანტირომანის პერსონაჟი ფრანგები, ერთი-მეორის მიყოლებით, თობენ, ეგუებიან, იღებენ ისლამს, მორჩილდებიან და ეს თავისებური ლტოლვაა თვითგაქრობისაკენ, თვითგანადგურებისაკენ, თანატოსისაკენ.

თუმცა, დიდი ჯილდოს მოლოდინით, ისინი სულიერ და მატერიალურ, გნებავთ, სექსუალურ „მოსვენებას“ ჰპოვებენ. ესაა, უელბეკის შავი წინასწარმეტყველების იდეა.

ეხლა, ეს მაგალითები გადმოვიაზროთ ჩვენს ერი-ნაციის ისტორიოგრა-

ფიაში და რეალობაში. ჩვენ გვეუბნებიან: მიიღეთ მოდერნული თეორიები, პირწმინდად, აღიარეთ, რომ თქვენ როგორც ერი დაიბადეთ XIX საუკუნეში. ზოგიერთნი ხომ რონალდ გრეგორ სუნის მსგავსად იმასაც ასაბუთებენ, რომ ქართველი ერის ჩამოყალიბება – XX საუკუნის 30-იანებში, სულაც სტალინ-ბერიას რეპრესიული ინჟინერიის წყალობით და პირობებში მოხდა; თქვით რომ თქვენ ხართ „დაგვიანებული“ ნაცია, ხოლო ადრე ერი კი არა – ეთნიე იყავით, „ქართველი ეთნიე“ ანუ როცა დავით აღმაშენებელი იმპერიას ქმნიდა და წერდა: „ვაცლუნე ერი ჩემი“ – ამ ერში – ეთნი უნდა დავინახოთ, ქართველი ეთნიე.

ბევრი ავტორის მხრიდან, ესაა ისტორიული წარსულის უარყოფის, უგულბეღყოფის პირველი სტადიაა. წარსულის მოკვლაა, როცა ადგილი აქვს მოდერნული თეორიების სრულ, უპირობო გაზიარებას, ქართველი ავტორების მხრიდან. ფაქტობრივად ხდება წარსულის ისტორიის ერთ-ერთი მძლავრი შემადგენელის, ეროვნული ცნობიერების საყრდენი კომპონენტის – ისტორიული ერის – ჩანაცვლება ნიჰილისტური ღირებულებით, რომ „ქართველი ერი დაიბადა“ XIX საუკუნეში და კონფერენციასაც ასე ეწოდება. სამწუხარო კურიოზი კი ისაა, რომ კონფერენცია – ილია ჭავჭავაძისადმი მიძღვნილი და ასეც აწერია წიგნს: „ილია ჭავჭავაძისადმი მიძღვნილი კონფერენციის მასალები“.

ეს უკვე მუხლის მოყრაა მცდარი უცხოური, რბილად რომ ვთქვათ, სიზუსტეს მოკლებული და საეჭვო – ევროპოცენტრისტული თეორიის წინაშე და საკუთარი თავის, და ქვეყნის წარსულის უარყოფა. აი, ამ მოვლენას ვუწოდებთ – თანატოსის სინდრომს, ლტოლვას თუ რაც გნებავთ. ისტორიოგრაფიაში და ზოგადად ინტელექტუალურ სივრცეში ამგვარი ნაბიჯი, პოზიცია და უარყოფა თავისუფლად შეიძლება შეფასდეს, როგორც – პირველი ნაბიჯი თანატოსისაკენ.

თანამედროვე დასავლური მოდერნისტული სკოლის წარმომადგენელი თეორეტიკოსები არ იცნობენ საქართველოს ისტორიას, ჩვენი საზოგადოების ნაციონალური ევოლუციის სურათს. რონალდ სუნის ნაშრომი ერთ-ერთი უმცირესთაგანია, რომელიც სხვებზე მეტად ითვალისწინებს საქართველოს ისტორიულ წარსულს. მიუხედავად ამისა, ეს ნაშრომი შეიცავს ბევრ საეჭვო ფორმულირებას და მადლიერებასთან ერთად, სერიოზულ კრიტიკულ მიდგომასაც იმსახურებს, რომ აღარაფერი ვთქვათ – უსაფუძვლო უცნაურობებზე.

საქართველოს შესახებ ისტორიული და თანამედროვე ინფორმაციის სი-

ღარიბეს, დასავლელი მეცნიერებიც უსვამენ ხაზს. ენტონი დ. სმითი წერს: „...ინფორმაცია, რომლის მოძიებაც შეიძლება შესაბამის ლიტერატურაში, ჯერ კიდევ ძალზედ მწირია. თემები, რომელთა გარშემოც, ჩვეულებრივ, თავს იყრის ისტორიული აღწერილობანი თუ განზოგადებანი ზოგჯერ იმედგაცრუებას იწვევს, რადგანაც მათში არ არის გათვალისწინებული თანამედროვე სოციალური მეცნიერების თეორიული მიღწევები. ყოველივე ეს ხელს უშლის იმ ქვეყნის უმდიდრესი ისტორიული მემკვიდრეობის ღრმა წვდომას, რომელიც ოქროს საწმისთან, უფლის კვართთან და ვარდების რევოლუციაში ნაშობ თანამედროვე საქართველოს სახელმწიფოსთან ასოცირდება“²³

საინტერესოა, სმითის აზრით, რომელ სახელმწიფოთა ან ხალხთა და ნაციათა ჯგუფში ასოცირდება საქართველო და ქართველები. სმითის აზრით, ესენია ეთნონაციონალიზმის მატარებელი ხალხები, როგორიც არიან: „თამაღისი, სიქები, მოროსი, ბალუხები, პათანები, უზბეკები, ყაზახები, სომხები, აზერები (აზერბაიჯანელები), ქურთები, ქართველები, პალესტინელები, სამხრეთ სუდანელები, ერიტრეელები, ტიგრები, ორომო, ლუო, განდა, ნდებელე, ოვიმბუნდუ, ბაკონგო, ლუნდა, ევე, იბო და მრავალი სხვა...“²⁴

სამწუხაროა, რომ ენტონი სმითი სათანადოდ არ იცნობს საქართველოს შუა საუკუნეების ისტორიას, ისე როგორც სომხეთის ძველი პერიოდის წარსულს. ასეთ შემთხვევაში შეიძლებოდა ძველი საქართველოს ისტორიაში, ეროვნული კონსოლიდაციის მეტი ნიშნები დაენახა და გაენალიზებინა. მაგრამ ის, რაც ვერ გააკეთა ეთნოსიმბოლიზმის შემოქმედმა, უნდა გააკეთონ ქართველმა მეცნიერებმა. ჯერჯერობით კი უნდა ითქვას, რომ ეთნოსიმბოლიზტურ მიდგომას ქართველი ერის რაობისა და ჩამოყალიბების გარემოებების შესახებ, არაერთი სერიოზული ხარვეზი აქვს.

ეთნოსიმბოლიზმი – იდეას, აპრიორულად – პირველადობას, პრიორიტეტს ანიჭებს, რეალობასთან შედარებით. მისი მტკიცებით, ერი, ნაცია არის იდეა, ხალხის მიჯაჭვულობა, ხალხის მობილიზაცია იდეის გარშემო, ერის იდეის გარშემო. ეს მხოლოდ ემოციური ფაქტორია. ქართველი ერის წარმოქმნა-ჩამოყალიბების პროცესი ობიექტურმა, რეალურმა მატერიალურმა ფაქტორებმა გამოიწვია. ერთ ენაზე მოლაპარაკე ჯგუფებს, თავდაცვა უბიძგებდა ურთიერთსოლიდარობისაკენ, კონსოლიდირებულად შეხვედროდნენ საფრთხე-

²³ ე. დ. სმითი. ნაციონალიზმი. თეორია, იდეოლოგია, ისტორია. თარგმანი ინგლისურიდან მარიამ ჩხარტიშვილისა. თბ. 2004, გვ. 15.

²⁴ ე. დ. სმითი. ნაციონალური იდენტობა. თარგმანი ლელა პატარიძემ. თბ. 2008, გვ. 156.

ებს. ეს მათ უფრო უადვილდებოდათ და ასეც იქცეოდნენ. ურთიერთსოლიდარობა შექმნა რეალურმა გარემომ, პირობებმა და მერე იშვა – ერთობის იდეა. მერე მოხდა ერთობების იდეური გაფორმება – გადმოცემებით, ინფორმაციის გადაცემით თაობებიდან თაობებში – აი ეს კი მეორადია. ეთნოსიმბოლიზმი თავდაყირა აყენებს რეალობას.

ხალხთა დიდი თუ მცირე გადასახლებების დროს – იდეა კი არ მიერეკებოდა ხალხებს ახალ-ახალი ადგილებისაკენ, არამედ – რეალური მიზანი, რომ ეპოვნათ მეტ-ნაკლებად შესაფერისი მიწები – საცხოვრებლად და დასამკვიდრებლად. აღარ მანსოვს, თურქეთის რომელი პრეზიდენტი იყო – დამოუკიდებლობის დღისადმი მიძღვნილ დღესასწაულზე რომ განაცხადა: ჩვენ ჩვენი სამშობლო გზაზე შემთხვევით არ გვიპოვია. ჩვენ იგი ბრძოლით მოვიპოვეთ. აქ რეალობა იყო პირველადი და არა – იდეა. მთლად ნუ ჩავიძირებით შუა საუკუნეების რელიგიურ ექსტაზში თუ იდეალისტურ თეორიებში. მატერიალისტურსაც დაუუტოვოთ ადგილი. ჯერ ქართულ-პროტოქართულ გვაროვნული ჯგუფები გაჩნდა, შემდეგ – ტომობრივი, რეგიონალური და ბოლოს ქვეყნის მასშტაბის მომცველი ერთობები რეალიზდა, მატერიალურ, ურთიერთდახმარების თუ ურთიერთდამორჩილებების ნიადაგზე – შემდეგ კი იდეა, ქართველობა, მამული და ა. შ. ისტორიის გარკვეულ საფეხურებზე. ჩვენ უბრალოდ, მატერიალისტურ ფაქტორს ვანიჭებთ პრიორიტეტს და იდეალისტურს მეორადს. სიმბოლოები, მითები, გადმოცემები, ფოლკლორი – მეორადი ფაქტორებია და ისინი თანმდევი ასახვები იყო რეალურად მომხდარისა და მომხდარის ასახვა და შედუღება. ეთნოსიმბოლიზმის თეორიულ სისტემაში – სიმბოლოებია გადამწყვეტი და პირველადი, რაც ამ თეორიას სრულიად ხელოვნურს ხდის. თუმცა, ბევრი არაისტორიული ერის მიმართ, ერების „გამოგონება“, იდეოლოგიურად კონსტრუირების შესახებ, ეთნოსიმბოლიზმი – რელევანტური თეორიაა.

მორე და მთავარი. ახალ თანამედროვე თეორიებში, წინააღმდეგობებისა და განსხვავებების ჯუნგლია. ერთ-ერთი საკითხი, რომელიც წინააღმდეგობას იწვევს ის არის რომ ბევრი დასავლელი ავტორი აღიარებს, ნაციონალიზმამდელი ერების არსებობის ფაქტს. ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ ზოგიერთი ჩვენი ავტორიც საუბრობს, ადრეული ქართველი ერის არსებობის შესახებ. ამჯერად ჩვენ კვლავ გავიმეორებთ გია ნოდის მოსაზრების ნაწილს, ყოველგვარი „თუ“-ს გარეშე და ჩავთვლით, რომ მან, მართალია განუზრახველად, მაგრამ უნებურად გააგრძელა ილია ჭავჭავაძის ტრადიცია: „თანამედ-

როვე ქართველი ერი იმთავითვე ჩაისახა, როგორც ისტორიული ერი, – რაც ნიშნავს, რომ მას შეეძლო აპელირება სახელმწიფოებრიობისა და სამწერლობო ენის ხანგრძლივ ტრადიციაზე, ასევე ავტოკეფალიურ ეკლესიაზე, რომელიც ამ ენას იყენებდა“.

კარგი იქნებოდა რომ ბ-ნ გია ნოდიას თეზისი გაეზიარებინათ ილიაუნის კონფერენციის სხვა მონაწილეებს და ფორუმისთვისაც ეწოდებინათ არა საეჭვო, არაადეკვატური, ბოლოს და ბოლოს – სადავო-საკამათო – „ქართველი ერის დაბადება“, არამედ – „თანამედროვე ქართველი ერის დაბადება“. მაგრამ ასე არ მოხდა და მივიღეთ სრულიად უარყოფელი, დამაზიანებელი სათაურიც და ფორმულაც – „ქართველი ერის დაბადება“.

სხვათა შორის, მოდერნული სკოლის წარმომადგენელია ისტორიკოსი მარიამ ჩხარტიშვილი, რომელიც ჯერ კიდევ 2003 წელს წერდა და უნდა დაეთანხმოთ, რომ: „X-XI საუკუნეებში წარმოიშვა მტკიცე შიდა სოციალური შეჭიდულობის მქონე საქართველო-კოლექტივი ანუ პრემოდერნული ქართველი ნაცია და ხოლო XIX საუკუნეში ამ უკანასკნელს დაეფუძნა მოდერნული ქართული ნაცია“²⁵ სრულიად სწორი, ობიექტურ რეალობაზე დამყარებული ფორმულაა. ეს ის შემთხვევაა, როცა ტრადიციული და თანამედროვე მოდერნული თვალსაზრისები შეთანხმების, თანაზიარობის სივრცეში თავსდებიან. სამწუხაროდ, ავტორი ამ ფორმულას არც ამ ნაშრომში და არც შემდგომ ნაშრომებში არ იმეორებს და „ერის“ ნაცვლად შემოაქვს ტერმინი „ეთნიე“, რომელიც ჯერჯერობით, ქართულ ისტორიოგრაფიაში არავის გაუზიარებია, არც ტრადიციონალისტებს და არც მოდერნისტებს.

დავუბრუნდეთ „პრემოდერნულ ქართულ ნაციას“. საკითხის ამგვარი ფორმულირება თითქმის აერთებს, ქართველი ერის წარმოშობის შესახებ ორივე არსებულ – ტრადიციულ და მოდერნულ კვალიფიკაციებს ან ქმნის საამისო სივრცეს.

რაც მთავარია, ტერმონებისა და ცნებების შინაარსი, რომლებსაც იყენებს ორივე სკოლა – არსობლივად – ერთნაირია და ერთი და იგივე მოვლენას გამოხატავს. მაგ., მოდერნული სკოლის წარმომადგენელთა მიერ გამოყენებული ტერმინები – „პრემოდერნული“, „ნაციონალიზმამდელი“ ან ილია ჭავჭავაძის მიერ დამკვიდრებული ტერმინი – „ისტორიული ერი“, რომელსაც ახსენებს გია ნოღია – ყველა ეს ტერმინი – ერთი და იგივე მოვლენის აღმნიშვნელი ცნებაა, იმისა რომ – ადრე შუა საუკუნეების პერიოდში მიმდინა-

²⁵ მ. ჩხარტიშვილი. ქართული ეთნიე რელიგიური მოქცევის ეპოქაში. თბ. 2009, გვ. 9.

რე ქმნალობის შედეგად, შეიქმნა ნაციონალიზმამდელი ქართველი ისტორიული ერი.

ფაქტობრივად, ნაციონალიზმამდელი თუ პრემოდერნული ქართველი ერი ნიშნავს, ზოგადად – ქართველი ერის წარმოქმნას. ამგვარი ტერმინოლოგიური და შინაარსობლივი კონსენსუსის შედეგად, გზა ეხსნება ტრადიციული და თანამედროვე-მოდერნული სკოლების კონსენსუსს და ყალიბდება ურთიერთსაზიარო ფორმულა – ძველი, ისტორიული, პრემოდერნული ქართველი ერი საბოლოოდ ჩამოყალიბდა X-XII საუკუნეების დიდ ეპოქაში.

მსგავსი ფორმულირება შესაძლებელს ხდის ისტორიული, პრემოდერნული ქართველი ერის აღიარების ლეგიტიმურობას – საერთო ქართული ისტორიოგრაფიის დონეზე და ხსნის წინააღმდეგობას ტრადიციულ და მოდერნულ სკოლებს შორის.

დასასრულს დავასკვნით, რომ შუა საუკუნეების ეპოქაში საფუძველი ჩაეყარა და X-XII საუკუნეებში საბოლოოდ ჩამოყალიბდა ქართველი ისტორიული ერი, რომელსაც შესაძლოა ვუწოდოთ – პრემოდერნული, ნაციონალიზმამდელი, ადრეული თუ ფეოდალური ერი. ყველა შემთხვევაში, არსი და მოვლენა ერთი და იგივეა და ნიშნავს, რომ ქართველი ერი, როგორც ეროვნული ერთობა, არსებობდა შუა საუკუნეების კლასიკური ეპოქიდან.

ამის შემდეგ, სრულიად გასაგები ხდება XIX საუკუნის მეორე ნახევრის პროცესები, როდესაც ილია ჭავჭავაძის ლიდერობით, თერგდალეულთა ბრძოლა წარიმართა – დაცემული ვინაობის, დაუსტებელი ეროვნული ერთობისა და იდენტობის აღდგენა-აღორძინებისათვის, რომელიც დასრულდა – ახალი ეპოქის თანამედროვე ქართველი ერის ფორმირებით.

იქნება თუ არა, წინამდებარე ნაშრომის უკანასკნელ ორ აბზაცში ჩამოყალიბებული ფორმულირება, მისაღები – ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებული ორივე, ტრადიციონალისტური და მოდერნული სკოლებისთვის? სასურველი იქნება, თუ საერთო ქართული ისტორიოგრაფიული სკოლა, დასავლურ მეცნიერებას, თავად შესთავაზებს საკუთარ ობიექტურ, ისტორიულ რეალობაზე დამყარებულ ფორმულას და არ დაკმაყოფილდება, გარედან შემოთავაზებული მზა, არაადეკვატური თეორიებით.